

KUR'AN'I KERİM'İ OKUMA, EZBERLEME VE ANLAMINI ÖĞRENME ÜZERİNE

Yavuz FIRAT
Doç. Dr., Erciyes Ü. İlähiyat F.
yfirat@erciyes.edu.tr

Özet

Okuma anlamına gelen Kur'an, öncelikle Hz. Peygamber (sav) tarafından okunmuştur. Kur'an lafızlarının okunuş formları sahabeye öğretilmiş, yanlış okunmaması konusunda tedbirler alınmıştır. Okunan Kur'an'ı, kıraatiyle aynı anda anlamak arzu edilen bir durumdur. Ancak bu, herkes için mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla temelde tek şey olan Kur'an'ı okuma bir iş, onu anlamak için yapılması gerekenler başka bir iştir.

Kur'an'ın okunması ve anlaşılması meselesinde mana metne, metin ise okuma (kıraat) formuna muhtaçtır. Bunlar birbirini tamamlayan şeylerdir. Zira metin olmazsa mana kalmaz. Önceki kitapların manasının kalmadığı gibi. Temelde bir olan şeylerin birini önemseyip diğerini önemsememek doğru değildir. İman ve samimiyetle yaklaşırsa Kur'an'ı okuma ve anlama işi, uğraşanları için mükâfat kaynağı olur. Müslümanlar öncelikle Kur'an'ı usulünce okumaya gayret etmeli, güçleri nispetinde anlamaya çalışmalı, en önemlisi de düşünce, ahlak ve hayatını onun öğretisine göre şekillendirmelidir.

Anahtar kelimeler: Kıraat, Kur'an, Mana, Metin.

ON HOLY QUR'AN'S RESITATION, COMMITTING TO MEMORY AND LEARNING ITS MEANING

Abstract:

Quran which means recitation was primarily recited by the Prophet (pbuh) . The recitation forms of the Quranic words were taught to the companions and necessary precautions were taken to prevent wrong recitations. It is desirable to understand Quran at the same time with its recitation. But this is not possible for everybody. Therefore recitation and understanding should be treated as separate matters.

In the matter of reciting and understanding of Quran, meaning depends on text and text depends on form of recitation. They complete each other. Without text there would be no meaning as in the case of previous books. It would not be correct to give importance to one thing and disregard another if both are basically same thing. If one approaches with belief and sincerity recitation and understanding of Quran becomes a source of reward. The muslims should try to recite Quran correctly and also try to understand it as much as they can, furthermore they should shape their moral values, their thoughts and their lives according to Quranic teachings.

Keywords: Recitation, Quran, Meaning, Text.

Giriş

Yüce Allah, insan ile iletişimini gönderdiği kitaplarla sağlamıştır. Allah'ın insanlardan kulluk boyutunda yapmalarını istediği emirleri, tavsiye ve öğütleri veya yapmamalarını istediği yasakları hep bu yüce kitaplarda yer almıştır. O'nun insanlığa gönderdiği kutsal kitaplar halkasının sonuncusunu yüce kitabımız Kur'an'ı Kerim oluşturmaktadır. Gönderilen her kutsal kitap gibi Kur'an'ı Kerim'de, diğerleri ile mukayese edilemeyecek tarzda insanlar tarafından okunmuş, anlaşılmaya çalışılmış ve rehberliğinde bir hayat tarzı sürdürme konusunda gerekli çaba gösterilmiştir. Hiç kuşkusuz Kur'an'ı Kerim'in anlaşılabilir olarak okunması, onunla varılacak nihai amacın elde edilmesinde önemli bir hususiyettir. Bu husus her bir müslümanın fikir birliği içerisinde olması gereken bir durumdur. Ancak şu da bir gerçek ki, müslüman halkların çoğunluğu Kur'an'ı Kerim'i daha çok anlamadan sadece orijinal Arapça metniyle okumakta ve onun

kulluk boyutu ile vermek istediği mesajını, ilgili kitap veya kurum mensuplarından öğrenmeyi tercih etmektedir. Kur'an'ı Kerim'i sadece orijinal metninden okumak için gayret gösteren müslümanların aynı çabayı anlamını da öğrenmek için vermelerini gönül ne kadar ister! Ancak asırlardır görülen o ki istenilen bu durum her zaman gerçekleşmemektedir. Müslümanların bu tutumunu beğenmeyen bazı konuşmacı, yazar veya akademisyenler, onları Kur'an kültürü edinmeye teşvik etmek ve yönlendirmek amacıyla Kur'an'ı Kerim'i anlayarak okumaya çağırmakta, anlamadan okunan Kur'an'ın hiçbir değerinin olmadığını iddia etmektedirler. Öyle ki bu konudaki çabaların boşuna olduğunu bile söyleyebilmektedirler. Gerek medya ve gerekse yazılarında bu kimseler; **“Azizim Kur'an'ı kuru kuruya okuyorlar, içindeki cevherini bırakıp kabuğu ile uğraşıyorlar”**¹ yine **“Öyle papağan gibi Kur'an'ı tekrar etmeye sevap falan yok”**² v.s şeklinde düşüncelerini ifade etmektedirler. Biz elbette Kur'an'ın anlaşılabilir okunması gerektiğini samimiyetle arzu ettiğimiz halde, Kur'an'ı anlamadan okumayı önemsiz bulan ve ona bir değer atfetmeyen değerlendirmelere katılmıyoruz. Kanaatimizce Kur'an'ı orijinal metninden ve belli bir sistem dahilinde okumak bir hususiyet, onu anlayarak okumak ise diğer bir hususiyettir. Bu makalede mezkur değerlendirmelere katılmayımızın gerekçeleri ele alınacak, bunun için de öncelikle Kur'an'ın kıraatine temas edilecek ve neredeyse değişmeden günümüze kadar gelen okuma işinin başlangıçtaki sisteminden bahsedilecektir. Okuma ile okunan şeyi anlamamanın ayrı şeyler olduğuna ve eğer söz konusu okunan Kur'an ise onu anlamadan okumanın da boşuna olmayacağı hususu ele alınacaktır. Nihayet Kur'an'ın ezberlenmesi ve anlaşılması üzerinde de kısaca durulacaktır.

A. KUR'AN'I KERİM'İN OKUNMASINI İFADE EDEN KIRAAT KAVRAMI

Sözlükte kıraat “okumak, tilavet etmek, telaffuz etmek” anlamında mastar, “sesli veya sessiz, nağmeli veya nağmesiz okuma” tilavet etme anlamında isimdir. Aynı kökün Kur'an şeklinde gelen mastarı da kıraat ile eş anlamlıdır.³ Kıraat, dini ilimlerin değişik dallarında farklı terim anlamları kazanmış olsa bile, genelde Kur'an okuma anlamında kullanılır. Biz bunu kıraat vecihlerini kapsayacak şekilde daha çok Türkçede Kur'an okuma anlamındaki isim şekliyle kullanacağız.

Okuma, harflerden müteşekkil kelimelerin ve onların oluşturduğu cümlelerin sesli ve sözlü olarak nefes eşliğinde telaffuz edilmesi işleminden ibarettir. Okuma işi, dört organın eylemidir. Göz, dil, akıl ve kalp. Gözle görülür, dille telaffuz edilir, akıl okunanı anlar ya da tercüme eder, kalp de ona göre tavır

¹ Hilal tv'de yapılan dini sohbetlerde mesele Kur'an'ı Kerim'i anlamak olduğunda iyi niyetin ürünü olarak zaman zaman bu tür ifadeler yer verilmektedir.

² 10 Mayıs 2011 tarihinde Flash tv 24 haber bülteninde Y.N. Öztürk Mâûn Sûresi üzerine yazdığı kitapla ilgili olarak haber spikerinin sorularını cevaplandırırken bu sözlerini söylemiştir.

³ Lisânu'l- Arab, “kr'e” md.

alır; yani okunandan anlaşılabilir davranış halinde bireyde ortaya çıkar. Burada okuma denen icranın olması için asgari olması gerekenin “dil ile telaffuz edilir olma” sıdır. Çünkü okunan şey ezbere okunursa göze ihtiyaç kalmaz. Böylece göz okuma işinde bazen devreden çıkabilir. Eğer okunan şey manası bilinmeyen bir şey ise bu takdirde akıl okunan şeyi anlamayacağı için, anlama işi okuma işinde şart değildir. Dolayısıyla akıl duruma göre okuma işleminde, söylenen şeyi anlama bakımından her zaman aktif olmayabilir. Kaldı ki bu durum bazen manası bilinen şeylerde bile olabilmektedir. Yani dil bir şeyleri okur ama okunan şeyin anlamı zihin tarafından takip edilmez. Sonuçta bu yine bir okumadır. Dil dışındaki organların aktif olmaması okuma işini geçersiz kılmaz. Okuma işinde harflerin seslendirilmesi kelime ve cümlelerin telaffuzu var olduğu sürece bu bir okumadır. Okumada ses yani okuduğunu duyma veya duyurma da şart koşulmuştur. Ses, dil ve dudak hareketlerinin okunan şeyi anlamaya engel olduğu ve dolayısıyla okunan şeyi anlama için içten sessizce okumak gerektiği söylene de⁴ bu Kur’an kıraatı için geçerli olmayan bir tavsiyedir. Çünkü kıraat dendiği zaman okuyan kişinin kendi nefsinin işitecek şekilde dili ile Kur’an harflerini tashih ederek ondan bir miktar okuması kastedilmektedir. Kişinin kendi nefsinin işitmeyeceği bir okuma kıraat sayılmamaktadır.⁵ Kıraat olmanın en alt sınırı ise dili hareket ettirmektir. Kıraatin dil hareket ettirilmeden içten ve sessiz olması yani zihinden tekrar etme şeklinde gerçekleştirilmesi, sözlüklerde kıraat olarak adlandırılmamaktadır.⁶ Öyleyse (قراءة) kırâat’den kasıt, Kur’an’ı Kerim’in okunmasını ifade eden kavramlardan biri olan ve daha çok onun anlam boyutundan ziyade harf, kelime ve cümlelerden müteşekkil telaffuzunu ortaya koyan sesli okumadır. Kıraat denildiği zaman, metnin okunuş icrası kastedilmiş olmaktadır.⁷

Kırâat’in çoğulu ise kırâ’ât (قراءات) olup, özel anlamda Kur’an’ın bazı kelimelerindeki farklı okunuşlarını ifade eden formlar demektir. Gerek Kur’an ve gerekse kırâat’ın çoğulu kırâ’ât, Arapçada “kr’e” kökünden gelen ve okuma anlamını ifade eden türevlerdir. Kırâ’ât, vahiy lafızlarının farklı vecihlerini (okuma şekillerini), Kur’an kelimelerinin şeddeli şeddesiz eda keyfiyetlerini bildiren ilim olarak tarif edilir.⁸ Kur’an ise, lafzı ve metni Hz. Peygamber (a.s.)’a indirilen ve Cebrail (a.s.)’ın öğrettiği üzere Hz. Peygamber (a.s.)’ın telaffuz ettiği

⁴ Duman, M. Zeki, Nüzûlünden Günümüze Kur’an ve Müslümanlar, Ankara 2006, s.329-331.

⁵ Bilmen, Ö. Nasuhî, *Büyük İslam İlmihali*, İstanbul, s. 112-113.

⁶ Sifil, Ebubekir, DİA, Ankara 2002, Kıraat md, XXV/434.

⁷ Bkz. Kur’an’ın okunması ve anlam yönünü ifade etmesi açısından Kıraat, Tert’ül ve Tilâvet Kavramlarının Anlam Araştırması, (Yavuz Fırat, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, yıl: 2002, sayı: 13 Güz, s. 258 v.d).

⁸ el- Endülüsî, Ebî Abdillah Muhammed b. Şureyh el- Endülüsî, el- Kâfi fi Kıraâtî’s- Seb’, (tah, Ahmed Mahmud Abdussemei’ eş- Şafîî), Beyrut ts, s. 9; Muhaysın, Muhammed Salim, el-Muğni fi Tevcihi’l-Kırâ’âti’l- Aşri’l-Mütevâtireh, Beyrut 1993, 1/45.

gibi edasının keyfiyeti bize naklolunan şeydir. Sadece bunun okunuş biçimi olan vecihleri nakleden raviler farklı kimselerdir. Ancak onlardan her biri de rivayetlerini sahih bir sened ile Hz. Peygamber (a.s.)'a dayandırmaktadır.⁹ Verilen Kırâ'ât ve Kur'an kelimelerinin anlamları iyice düşünülürse ikisinin de birbirleriyle ilgili aynı şeyler olduğu görülecektir. Kısaca kıraat, okuma biçimi ise ve bu okuma biçimleri de Kur'an dediğimiz kutsal kitabın okunuş şeklini ortaya koyuyor ve bundan da Kur'an teşekkül ediyorsa bunların aynı şeyler olduğu açıktır. Peki Kur'an'la kırâ'ât arasında fark var mıdır? Yukarıdaki tariflere baktığımız zaman aslında bu iki kavram arasında önemli bir farkın olmadığı anlaşılır. Ancak islam bilginlerinin büyüklerinden Zerkeşi, yukarıdaki tariflere benzer tarifler yaparak Kur'an'la kırâ'âtın ayrı hakikatler olduğunu ileri sürmektedir.¹⁰ O her ne kadar bu iki kavramın ayrı şeyler olduğunu söylüyor olsa da, onun bu iki kavramı tarifleri de iyice tahlil edilirse Kur'an ve kırâ'ât'ın aynı anlama gelen iki hakikat olduğu sonucuna varılmaktadır. Kaldığı tariflerin dışında bu iki kavramın aynı şeyi gösterdiğini vurgulayan hadisi şerifler de mevcuttur. Rivayete göre Hz. Peygamber (a.s) Kinâne Kabilesine ait bir su gölüne uğradığında Cebrâil (a.s) gelmiş ve "şüphesiz Allah sana, ümmetinin Kur'an'ı bir harf üzere okumasını emrediyor" (yani Senin onlara bir harf üzere okumanı emrediyor) demiş, Hz. Peygamber (a.s)'da ümmetinin bağışlanmasını dileyerek ümmetim buna güç yetiremez" cavabını vermiştir. Sonra Cebrâil ikinci gelişinde iki, üçüncü gelişinde de üç harf üzere okumasını söylemiş, yine Hz. Peygamber (a.s) ümmetinin bağışlanmasını istemiş ve ümmetim buna güç yetiremez demiştir. Cebrâil (a.s) dördüncü gelişinde ise, Allah ümmetine Kur'an'ı yedi harf üzere okumalarını emrediyor demiş ve hangi harfle (vecihle) okurlarsa isabet ederler buyurmuştur."¹¹ Gerek yukarıdaki tarifler ve gerekse bu hadisi şerif, Kur'an'la kırâ'ât arasında önemli bir farkın olmadığına açıkça delalet etmektedir. Zira hadisi şerife her ne kadar farklı anlamlar yüklense de o, Kur'an'ın bazı kelimelerinin farklı biçimlerde Hz. Peygamber (a.s) tarafından okunduğuna vurgu yapmakta ve bu okuma vecihlerinin tümü de Kur'an olmaktadır. Şu kadar var ki burada Kur'an, kırâ'âtın eş anlamlısı olarak bir kaynak durumundadır. Yani kırâ'âtlar bundan kaynaklanmaktadır. Kırâ'ât ise yukarıda da ifade ettiğimiz gibi kırâ'ât kelimesinin çoğulu olup Kur'an'ın okunuş formlarıdır. Uzun zamandır etüt ettiğim ve aralarındaki farkı anlamakta zorlandığım hususu eleştirerek değinen

⁹ Muhaysın, Muğni, 1/45.

¹⁰ Ona göre; "Kur'an, beyan ve i'câz için Hz. Peygamber (a.s.)'a indirilmiş vahiydir. Kırâ'ât ise, vahiy lafızlarının vecihlerinde, şeddeli şeddesiz yönüyle eda keyfiyetlerinde var olan farklılıklardır". Yani Kur'an'ın lafza bürünüşünde bu lafızların ses ve söz olarak beliren formlarıdır. Zerkeşi, Muhammed b. Bahadır b. Abdullah ez-Zerkeşi, el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'an, (Tahkik. M. Abdulkadir Ata), Beyrut 2006, s.180. (Dört cilt bir arada,renkli). Her bir disiplin mensubu kimse, Kur'an'ı kendi amaçları doğrultusunda özen gösterdikleri hususları dikkate alarak tarif etmiş ve bir çok özelliğe de birleşmişlerdir. Bu tarifler için bak: Zerkânî, M. Abdulazîm, Menâhîlu'l İrfân, Mekke ts, 1/8-12; Benli, Abdullah, Kur'an Tanımındaki Unsurların Tahlili, Bilimname, sayı: XVIII, 2010/1, s. 25.

¹¹ Müslim, Müslim b. Haccâc el- Kuşeyrî, Sahîhu Müslim, K. Salâti'l- Müsâfirîn 274.

ve temelde Kur'an ve kırâ'ât arasında bir farkın olmadığını söyleyen Muğnî kitabının sahibi M. Salim Muhaysın'ın düşüncelerimize tercüman olması sevindiricidir.¹² Aksi takdirde Kur'an'la kırâ'âtın farklı şeyler olması; Kur'an'ın okunuşuna müdahale olduğunu ve bazı kimselerin iddia ettiği gibi kıraat farklılıklarının kıraat imamalarının tasarrufu olduğu düşüncesini akla getirmektedir.¹³ Halbuki biz farklı okuyuşların tümünün Hz. Peygamber (a.s.)'in ümmetine tanıdığı ruhsatından kaynaklandığına inanmaktayız. Dolayısıyla üzerinde tevatüre varılmış kıraatların birbirinden farkı yoktur. Bunların hepsi de Kur'an'dır. Kıraat gelenekleri Kur'an'ın resmi versiyonunu belirlemeye yönelik herhangi bir metinden daha yetkilidir denilebilir. Açıkça ifade etmek gerekirse, kırâ'ât (kıraatler) Kur'an'ın varoluş tarzını oluşturur.¹⁴ Bugün islam dünyasında kıraatı yaygın olsun olmasın on mütevatir kıraattan her birinin diğerine üstünlüğü söz konusu değildir. Biz Kur'an'ın okunması derken bu mütevatir on kıraatın tümünün kıraatını kastetmiş olmaktayız. Okuma eyleminin ele alınması öncesinde bu hususun belirlenmesinin önemine inanmaktayız. Okuma biçim/biçimlerinin ashop tarafından alınmasında, Hz. Peygamber (a.s.)'in yoğun çaba harcadığını ve lafzın okunması işi üzerinde önemle durduğunu görmekteyiz. Zira bunların tümü Allah kelimidir. İlahî kelamın da şanına yakışır tarzda eda edilmesi gerekmektedir.¹⁵ Zira diğer hususiyetlerinin yanında bu özelliği ile Kur'an, melek, cin veya beşer sözü olmaktan ayrılmış ve kendine has orijinal yapısıyla Allah'ın insanlığa gönderdiği son ilahî hidayet kaynağı olmuştur.¹⁶

1. Nüzûl Döneminde Kur'an'ı Okuma-Okutma Eylemi ve Sistemleşmesi

Okunan bir kitap olması yönüyle kısaca açılımını yaptığımız Kur'an, öncelikle Hz. Peygamber tarafından okunmuştur. Kur'an Arapça lafızlarla indirilmiştir ama onun okunuşu ve telaffuz edilişi sıradan bir Arapça metni okumak gibi değildir. Bazı hususiyetler okuma işine dahil olmaktadır. Hz. Peygamber (a.s.)'in Kur'an okuyuşunu nakleden kaynaklar bu ayrıntıyı bize vermektedirler. Mesela, Hz. Enes (r.a), Nebi (s.a.v)'in kıraatini soran birine, "O'nun kıraati medd ile idi" demiş ve şöyle devam etmiştir. "O okurken lafızlara dikkat eder ve uzatılacak harfleri mutlaka uzatırdı. Allah'ın Nebisi (a.s),

¹² Muhaysın, Muğnî, 1/46-47.

¹³ el- Hûî, es- Seyyid Ebi'l- Kasım el- Mûsevî, el- Beyan fî Tefsîri'l- Kur'an, Bağdad 1989, s. 191 ve 209.

¹⁴ Burns, Gerald, Gazali'nin Tasavvufi Hermönötiği, (çev: Turan Koç), İslami Araştırmalar Dergisi, cilt 13, sayı 3-4, 2000, s. 424. Fırat, Yavuz, a.g. makale, s. 260 v.d.

¹⁵ Bakara 2/75; Fetih 48/15.

¹⁶el- Kattan, Mennâ Halil, Ulûmu'l-Kur'an (K. Kerim İlimleri), (Tercüme: Arif Erkan), İstanbul 1997, s.34-35.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ i okurken بِسْمِ اللَّهِ der med ederdi, الرَّحْمَنِ der med eder, الرَّحِيمِ der meddederdi”¹⁷ demıştır. Benzer bir soru müminlerin annesi Ümmü Selemeye sorulmuş, O da Fatıha Sûresini örnek vererek meseleyi şöyle anlatmıştır. “Allah Rasulu Fatıha Sûresini okurken (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) der dururdu. Sonra (الرَّحْمِ الرَّحِيمِ) Sayfa | 13 der dururdu. Sonra (مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ) der dururdu.”¹⁸

Hız. Peygamber (a.s.)'ın okuyuşundan anlaşılıyor ki, Kur'an'ı kıraat etme gelişigüzel değil, aksine her kelime içerisinde geçen harfin hakkı ne ise onu vermek, uzatılacaksa uzatmak, düz okumak ise öyle okumak ve yine cümle anlamlarına dikkat ederek, adeta ayetlerin okunuş keyfiyetini belirlemeye yönelikti. Zira O'nun bu okuyuşu, (و رتل القرآن ترتيلاً) ayetinin¹⁹ ifade ettiği hükmün uygulaması sadedinde idi. Çünkü Allah bu ayette Kur'an kıraatinin belli niteliklerini ve belli keyfiyetlerini yerine getirmeyi ona ifade etmektedir. Yani “Ey Peygamber, Kur'anı yavaş yavaş, her harfin hakkını vererek gönül huzuru ile ve düşünerek oku” demektedir. Bu da ancak dili eğitmek, kıraate devam etmek, ince harfi ince, kalını kalın okumak, uzatılmayanı uzatmamak, uzatılanı uzatmak ve harfleri mahreclerinden çıkarmak ve birbirine karıştırmamakla olurdu.”²⁰

Hız. Peygamber (a.s.) aldığı emir gereği kendisi bizzat okuma işine gereken önemi verdiği gibi, onu Cebrail (a.s.)'dan öğrendiği şekil ya da şekillerde arkadaşlarına okutmayı da kendisine vazife edinmiştir. Bu konuda sahabeyi kendi başına bırakmamıştır. Nitekim İbn Mesud bu konuda Hız. Peygamber'in nasıl titizlik gösterdiğini Kur'an okuttuğu bir öğrencisine öğretirken anlatmaktadır. İbn Mesud öğrencisine (انما الصدقات للفقراء والمساكين) ayetini öğretirken onun (فقراء) kelimesini uzatmadan kasr ile okuduğuna şahit oldu. Bunun üzerine Allah Rasulü bize burayı böyle okutmadı dedi. Adam ya nasıl okuttu? diye sorunca İbn Mesud ayette meddedilmesi gereken yeri uzatarak (للفقراء...) şeklinde okuttu dedi. Dolayısıyla İbn Mesud öğrencinin (للفقراء) şeklinde kasr ile okumasını hatalı buldu ve düzelitti.²¹

Şüphesiz Hız. Peygamber (a.s.)'ın arkadaşlarından her bir kimseye yetişmesi ve onlarla birebir ilgilenip Kur'an öğretmesi ve açıklaması mümkün değildi. Bu vazifeyi yerine getirecek öğreticiler yetiştirmek meseleyi çözeceğinden,

¹⁷ Buhârî, Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. Muğîre Ebî Abdillâh, Sahîhu'l- Buhârî, Fedâilu'l-Kur'an 29.

¹⁸ Tirmizî, Muhammed b. İsa b. Sevre, Sünenu't- Tirmizî, İstanbul ts, Kitâbu'l-Kıraât 1; Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el- Ensârî, el-Cami' li Ahkâmi'l- Kur'an, Beyrut ts, I/10.

¹⁹ Müzzemmil 73/4.

²⁰ Atiyye Kabil Nasr, Ğayetu'l-Mürîd fi İlmi't-Tecvîd, Kahire 2000, s.15.

²¹ A.g.e, s. 37.

yetenekli, mahir, sesi ile bu işe yatkın kişiler yetiştirmiş ve onlar bu konuda otoriter kimseler olmuşlardır. Mesela bir defasında İbn Mesud namaz kılarken onun okuduğu Kur'an'ı dinleyen Peygamberimiz okuyuşundan o kadar hoşlanmış ki, çevresinde bulunanlara "Her kimi indirildiği gibi Kur'an'ı hoş, yumuşak şekilde okumak sevindiriyorsa, (İbn Mesud'u kastederek), o kimse İbn Ümmi Abd'in okuyuşu gibi okusun"²² buyurmuşlardır. Burada herhalde onun sesinin güzelliğini, tertil ile okuyuşunun mükemmelliğini ve edasının inceliğini kastetmiştir. Bu anlamda ashabın içinde Kur'an'ı okumada kıraatları mükemmel olan bazı zatlar şunlardır: Übey b. Ka'b, Abdullah b. Mesud, Zeyd b. Sabit, Ebu Musa el-Eşari, Osman b. Affan, Ali b. Ebi Talip, Ebu'd-Derda, Salim, Muaz b. Cebel ve diğerleri. Öyle ki Hz. Peygamber (s.a.v) bu zatları dinlemeyi alışkanlık haline getirmişti, zaman zaman onları dinler, bazen kendisi de onlara Kur'an okurdu. Bu konuda Enes b. Malik'ten şu hadis rivayet edilmiştir: Rasulullah (s.a.v) Übey b. Ka'b'a, "şüphesiz Allah benim sana Kur'an okumamı emrediyor buyurdu. Übey dedi ki, Allah sana benim adımla andı mı? Peygamberimiz (Evet) Allah senin adını bana söyledi buyurdu. Olayı anlatan Enes diyor ki, Übey bunu duyunca ağlamaya başladı".²³

Abdullah İbn Mesud'un rivayetine göre diyor ki "Rasulullah (s.a.v) bana Kur'an oku buyurdu. Ben de dedim ki Kur'an sana indirildiği halde ben mi sana Kur'an okuyayım. Hz. Peygamber buyurdu ki, ben onu başkasından dinlemeyi severim. Ben de bunun üzerine Nisâ Sûresinin başından okumaya başladım. Ta ki, "Her ümmetten bir şahit ve seni de bunların tümüne şahit getirdiğimiz zaman durum nice olur" ayetine geldiğimde bana yeter dedi. Ona döndüm, bir de gördüm ki iki gözünden yaşlar dökülüyordu".²⁴ Yukarıda değindiğimiz üzere Hz. Peygamber'in zaman zaman sahabeye Kur'an okuması ve zaman zaman da onlardan dinlemesi hadisesi bize, başkasına öğretme işinde böyle bir gelenek oluşturmaya çalıştığını göstermektedir.²⁵ Nitekim orijinal ifadesiyle arz ve sema yani karşılıklı olarak birbirlerini dinleme anlamına gelen bu iş, Cebrail (a.s) ile Hz. Peygamber (a.s) arasında da birkaç kez vuku bulmuş öğrenme ve öğretme işinde bu durum bir usul olmuştur.²⁶ Hz. Peygamber bu usulü bir yandan kıraatını beğendiği kimselerle pekiştirirken, bir yandan da diğer kimseler arasında yerleşmesi bakımından insanları en iyi Kur'an okuyucularına yönlendirerek bunu sağlamaya çalışmıştır. Mesela O (a.s), insanları okuyuşu sağlam olan kimselerden Kur'an öğrenmeye teşvik ederken "Şu dört kimseden Kur'an'ı alınız buyurmuş ve bu kimselerin Abdullah ibn Mesud, Salim, Muaz ve

²² Heysemi, Ali b. Ebi Bekr el- Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid, Beyrut 1967, IX/287.

²³ Müslim, K. Salâti'l- Müsâfirin ve Kasrihâ, 39.

²⁴ Müslim, K. Salâti'l- Müsâfirin ve Kasrihâ 40.

²⁵ Atiyye Kabil Nasr, s. 17.

²⁶ Hz. Peygamber'in Kur'an'ı Cebrâil'den dinlemesi ve dinletmesi hususudur ki bu durum son ramazanda iki kez vuku bulmuştur. Ebu Şâme el- Makdisî, Şihâbuddin Abdurrahman b. İsmail b. İbrahim, el- Mürşidu'l-Vecîz (Tahkik: Tayyar Altıkulaç), Ankara 1986, s. 35-36.

Übey b. Ka'b olduğunu haber vermiştir.²⁷ Hz. Peygamber'in, insanları Kur'an öğrenme konusunda kıraate mahir olan bu kimselere yönlendirmesi, Kur'an lafzının, onun telaffuz ve edasının korunmasının önemine binaendir. Aksi takdirde hepimiz Arapça konuşuyorsunuz, Kur'an'da Arapçadır, öyleyse haydi gidin birbirinize onu öğretin derdi. Ama kaynakların verdiği bilgiye göre böyle demeksizin bu konuda çok ciddi davrandı, insanları gelişigüzel hareket etmekten sakındırdı ve kıraat işinin mutlaka ehil kimselerden alınmasını bir emir olarak öğütledi. Bütün bu durumlar gösteriyor ki, Kur'an kıraatı belli bir nitelik üzere olacak, indirildiği ve Hz. Peygamberden alındığı tarz üzere gerçekleşecektir. Buna aykırı davranmak ya da ihmal etmek, sünnete muhalefet etmek veya indirildiği tarz üzere Kur'an'ı okumamak anlamına gelecektir.²⁸

Kur'an kıraatinde mahir olan kimseler Hz. Peygamber (a.s.)'dan öğrendikleri kırâât tarz/tarzlarını birbirlerine öğreterek O'nun öğretim usulü ve keyfiyetlerini önemle korudular. Yapılan fetihlerle İslam coğrafyası genişleyince imkân nispetinde Kur'an'ın öğretim işini yeni mekanlara taşıdılar.

Okuyuşları ile ashap içinde temayüz etmiş seçkin kimselerden bir çokları islâmın yayılmasıyla birlikte farklı beldelere gittiler ve Hz. Peygamber (a.s.)'dan öğrendikleri şekilde Kur'an'ı insanlara öğrettiler. O zamanlar yazısından okunmakta olan Hz. Osman'ın Mushafları noktasız ve harekesiz olduklarından Kur'an yazısını doğru okumayı sağlayacak nokta ve hareke gibi işaretler kondu. Bu dönemde Kur'an'a nokta ve harekeler konmasına mutlak bir ihtiyaç duyuldu. Ümmet içinde okuyuşlarıyla temayüz etmiş ve kırâatini kimlerden aldığı bilinen insanlar okuma konusunda daha da gayrete gelerek kırâatin sahih olanıyla olmayanını ayırmaya ve kayda geçmeye başlayıp eserler telif ettiler. Aynı zamanda lafzın harflerinin ve lafızların birbirleriyle olan ilişkilerinin okunma keyfiyetlerini de ele alan eserler verilmeye başlandı. Bu eserler, okunuşlarını Hz. Peygambere dayandırdıkları nitelikte okumayı anlatan ve okuma konusunda imam olan zatların uygulamalarıyla ilgili tecvid ve kırâât kitaplarıdır.

Ancak Hz. Peygamber (a.s) ve ashap döneminde Kur'an'ın tecvidini ifade eden teorik kural ve kaideler yoktu. Yukarıda örneklerini verdiğimiz üzere sadece Peygamber Efendimizin ve yine ondan okumuş ashabin, öğretme esnasında uzatma, düz okuma veya durmayı ifade eden "şurayı med et, şurayı da kasret, şurada da vakfet" mahiyetinde birkaç terimi kullandıklarını kaynaklarda görmekteyiz. Ancak, daha sonra ihdas edilen bu ilmin kural, kaide ve uygulamaları, tümüyle şöyle ya da böyle okuma esnasında icra edilmekteydi. Yani tecvid ilminin uygulama olarak kendisi vardı ama adı yoktu. Bu ilmi ilk koyan kimse hakkında da ihtilaf edilmiştir. Mesela, Tecvid ilmi H. 69 vefatlı Ebu'l-

²⁷Atiyye Kabil Nasr, s. 17.

²⁸ A.g.e, s. 18.

Esved ed-Düelî'ye, H. 89 vefatlı talebesi Nasr b. Asım'a, H. 175 vefatlı Ahmed el-Ferahidî'ye, H. 246 vefatlı İmam Ebu Ömer Hafs b. Ömer ed-Dûrî v.s nispet edilmektedir. Ancak bunların sözü edilen ilimle ilgili her hangi bir eserine henüz rastlanılmamıştır. Tecvid ilminin bu zatlara nispet edilmesi, bu ilmin erken dönemlerde ortaya konmaya çalışıldığını göstermektedir. Tecvide ilgili elimizdeki en eski çalışma 50 beyitten meydana gelen ve manzum halde yazılmış H. 325 vefatlı Ebu Muzâhim Musa b. Ubeydullah, el-Hâkânî el-Bağdâdî'ye nispet edilen Kaside-i Hâkâniye'dir.²⁹ Bundan sonra giderek bu ilimle ilgili çalışmalarda gelişmeler olmuş ve tabiri caiz ise H. 833 vefatlı İbn Cezerî ile olgunluk zirvesine ulaşmıştır.

Kur'an kıraatına gerekli ehemmiyeti göstermekte zerre kadar ihmal göstermeyen bu zatlar, zaten Kur'an'ın okunuşunda icra edilmekte olan keyfiyetten hareketle kendilerine vazife çıkardılar ve günümüzde tecvid kitaplarında sözü edilen kuralları keyfiyetlerine göre ifade edecek terimlerle isimlendirdiler. Böylece medler, ihfa, izhar, idğam, iklab, sekte v.s isimler ortaya çıkmış oldu. Okuma esnasında harflerin birbirleriyle ilgili olan durumları konu edinen kurallara, Kur'an'ı okumanın sıhhatini koruduğu ve güzelliğini ortaya çıkarıcı oldukları için süsleme, güzelleştirme anlamına gelen "**Tecvid**" adını kullandılar. Kısaca bu ilim harf ve harfler arası ilişkiler üzerinde durmakta ve Kur'an'ı düzgün okumak için gerekli hususları öğretmektedir. Alimler ayet ve hadislerden deliller getirerek uygulamada bu ilmin icrasının farzı ayın, teorik olarak bilinmesinin ise farzı kifâye olduğuna hükmettiler.³⁰ Bu konuda İbn Cezerî şöyle demektedir:

والاخذ بالتجويد حتم لازم من لم يجود القرآن آثم لانه به الاله انزلا وهكذا منه الينا وصلا

Ünlü bilgin bu şiir mısralarında, tecvid ilmini öğrenmenin bir gereklilik olduğunu, Kur'an'ı tecvitsiz okuyan kimsenin günaha gireceğini, zira Allah Teâlâ'nın Kur'an'ı tecvit ile indirdiğini, bu form ya da formların O'ndan bize bu şekilde geldiğini anlatmaktadır.³¹

Dolayısıyla nazil olduğu günden itibaren Hz. Peygamber'in davetine kulak veren müslümanlar tarafından Kur'an, genelde yukarıda vafedilen şekilde okunmaya çalışılmış ve ibadet edilmiştir. Namaz gibi değeri yüce bir ibadeti yerine getirmek için, en az namazın caiz olacağı kadar Kur'an'dan bir miktar

²⁹ Yağmur, Kezban, Ebu Müzâhim Musa b. Ubeydullah b. El- Hâkân el- Bağdâdî'nin Hayatı, Eserleri ve "el-Kasîdetu'r-Râiyye el- Hâkâniyye" İsimli Eserinin Tercüme, Tahlil ve Değerlendirilmesi, (Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kayseri 1999).

³⁰ Zekerîyya b. Muhammed el-Ensârî, el-Minehu'l-Fikriyye ve'd-Dekâiku'l- Muhkeme, Beyrut ts, s.46.

³¹ İbn Cezerî, Muhammed b. Muhammed ed-Dimeşkî, Mukaddime, (Hazırlayan: M. Sadi Çöğenli, 2000), s. 6. (Arapça kısım).

okumak mecbur tutulmuştur.³² Keza yüce kitabımızla ünsiyet kurup onun lafızlarının feyzinden istifade etmek ve adeta Rabbimizle konuşmak için de aynı zorunluluğu içimizde hissetmekteyiz. Öyleyse Kur'an okumanın müslüman bir kimse için ayrılmaz bir vasıf olması gerektiğini söylememiz mümkündür. Okuma işine atfedilen bu önem, aslında Kur'an'ın okunmasından, okunan Kur'an'ın anlamının anlaşılıp yaşanmasını garanti etmekten ve onun güzelliğini ortaya çıkarmaktan başka bir amaca hizmet etmemektedir. Çünkü kıraat dediğimiz okuma işi, Kur'an kelimelerini belli şekillerde sabitleyen ve tahrif edilmesine imkan vermeyen sözlü formlardır. Kur'an'ın ebedi teminatını üzerine alan Allah Teâlâ³³ onu bir koruma yolu olan okuma biçimi/biçimleriyle güven altına almıştır. Yazıya geçirilmesi ve ezberlenmesi ise korumanın diğer unsurlarıdır.

2. Kur'an'ın Usûlünce Okunmasının Sevabı

Kur'an okuma eylemi başlıbaşına özel bir durumdur. Onun okunuşu sıradan Arapça bir metni okumak gibi değildir. Kur'an kıraatına ait olan bu durumu, onu anlamının dışında özel bir hususiyet olarak görmek gerekir. Bir önceki başlık altında verilen nakiller de bu gerçeği göstermektedir. Hakikat böyle olmakla birlikte, Kur'an'ın anlaşılmasını dikkate alarak metnin kıraat edilmesine harcanan zamana acınmakta ve giriş kısmında temas edildiği gibi (nasıl oluyorsa?) kuru kuruya okunmasının (!) bir değeri olmadığı söylenmektedir. Hatta onun musikî edasına karşı çıkılmakta ve Kur'an'ın bundan başka bir şey olduğu dile getirilmektedir. Özetle, "Kur'an'ın bir ses sanatkarlığı olmaktan başka, kısaca hayata olumlu cevaplar üretebilecek düzeyde bilgi ve tecrübe donanımı olduğunu ve 21. yüzyılda hâlâ Kur'an kursları üzerinde edebiyat yapmakla meşgul olduğumuzu söyleyen" ve belli ki Kur'an'ın sesle sanatlı olarak okunması ve öğretim yerleri olan kurumların çokça yapılmasından yakındığını ifade edenler bulunmaktadır.³⁴ Aslında böyle düşünenlerin iyi niyetli olduklarında şüphe yoktur. Kur'an'ı Kerim'in okunması, anlaşılması, tecrübe edilip uygulanması için bunu sağlamaya yönelik kurumlara hoş bakmayan, hatta bunların sayısının çoğalmasına tahammülü olmayanları bir tarafa bırakırsak, yukarıda, gerekçelerini verdiğimiz ve iyi niyetli olduklarında şüphe etmediğimiz kimselerin sözlerinin gerçeği tam olarak yansıtmadığını düşünmekteyiz. Zira Kur'an'ın anlaşılmasına, yaşanıp hayata geçirilmesine ve onun engin kültürüne erişilmesine kim ne diyebilir? Kur'an'ın insanlığa indirilmesinin bundan başka ne amacı olabilir ki? Ancak onun bu olmazsa olmaz yönünü görüp, bunu sağlamayı temin eden metnin okunmasının (yani bir yerde mananın kayıt altına alınmasının) önemsiz gösterilmesi doğru değildir. Nitekim Kur'an'ın nüzûl

³² Hanefi mezhebine göre farz olan kıraat, her rekatta üç kısa ayet ya da üç kısa ayet uzunluğunda sadece bir ayet okunmuş olması yeterlidir. Abidîn, Alâuddîn, *el-Hediyetu'l-Alâiyyeh*, İstanbul 1984, s. 45; Bilmen, s. 113.

³³ Hicr, 15/9.

³⁴ Albayrak, Sıdık, Tabula Rasa, Felsefe- Teoloji, Yıl: 4, sayı: 10 Ocak- Nisan 2004, s. 8.

döneminde gelen ilk verilere baktığımızda bunu anlayabiliriz. Şöyle ki, Cebrâil (a.s) getirdiği ilk vahiy ürününün ilk kelimesi bile “oku” olmuştur.³⁵ Yani daha işin başında okumaya büyük bir önem atfedilmiştir. Burada gerek sahih lafız ve gerekse anlamına vukufiyetle yerine getirilmesi için emredilen okuma eyleminde “lafzı olması gereken şekilde sahih olarak okuma”nın da ehemmiyetine vurgu yapılmıştır. Ve bu okuma, keyfiyeti belli, çerçevesi olan bir okuma biçimidir. Yine ilk inen sûrelerden biri olan Müzzemmil Sûresinde Kur’an’ı tertîl üzere okumasını Hz. Peygamber (a.s)’a emreden Allah Teâlâ’dır.³⁶ Tertîl’in tecvid, yani Kur’an metninin layık olduğu şekilde okunması olduğunu söyleyen pek çok alim vardır. Bunların başında da Hz. Ali (r.a) gelmektedir.³⁷ Diyelim ki tertîl kavramına bu anlamın hiç verilmediğini, böyle bir anlama gelmediğini aksine onun, sadece Kur’an’ın anlamına nüfûz edecek şekilde onu sindire sindire okumak olduğunu düşünelim. Böyle bir okuma biçiminde de yine bir tarz, yani harfi seslendirme, kelimeyi telaffuz ve anlamı (icabında) sesle yansıtan okuma sadâsı ve nağmesi yok mudur? İşte bu, bir güzelleştirme ameliyesi tecvitten başkası değildir. Başka bir ifade ile Kur’an’ın musikisidir. Kim diyebilirki Kur’an’ın musikisi yoktur. Bir metnin sesli okunması söz konusu olduğunda musiki denilen şey artık tabii olarak o icranın bir parçası olur. Eski tabirle musiki, okuma eyleminin lazımı gayri müfârıkı, yani olmazsa olmazıdır. Musikisiz tilavet mümkün değildir, yapılamaz ve tasarlanamaz. Musiki ise ses ilminden ve sesleri terkip sanatından ibarettir. Bu konuda korkulacak şey onu sui istimal yani kötüye kullanmadır. Kur’an’ın ulviyet ve hikmetine uygun az ve öz nağmeler ile okumaya sadece mezun değil, aynı zamanda mükellefiz. ³⁸ Önemli olan bu musikîyi; harf, kelime ve kelimeler arası okuma ilişkilerine dikkat ederek, metni sese yani nağmeye feda etmeden metnin güzelliğini ortaya çıkaracak ve anlamını yansıtacak şekilde icra etmektir. Bunlar, Kur’an okuma konusunda uzman kimselerin düşünceleridir. Şimdi bu konuda ömrünü Kur’an okumaya adanmış ve onunla hemhal olmuş okumanın ne olduğunu bilen uzman okuyucuların dediklerine mi kulak vermeli, yoksa bu hususta hiçbir hüneri olmayan sadece işi konuşmak ve yazmak olan kimselerin sözlerine mi bakmalı? Kur’an kıraatıyla ilgili bu durum ta başlangıçtan beri vardır. Onu edası ve sadası ile kıraat edenler hep olmuş ve kıraatlarıyla insanları cezbetmişlerdir. Bunun örnekleri çoktur. Hz. Aişe (r.a) bir akşam Hz. Peygamber (a.s)’ın yanına biraz geç gelir. Hz. Peygamber O’na: Neden böyle geç geldin diye sorar? O’da bir kişinin

³⁵ Alak, 96/1.

³⁶ “Kur’an’ı tertîl üzere oku” (Müzzemmil, 73/4. Tertîl, sözlükte bir şeyi güzel bir şekilde dizmek, sıralamak, açığa çıkarmak ve açıklamak anlamlarına gelmektedir. Ayette Kur’an’ın açık ve düzgün bir şekilde tane tane ve yavaş yavaş manası üzerinde düşünerek okunması kastedilmiştir. Hz. Peygamber (a.s)’ın Kur’an’ı, harflerinin hakkını vererek ağır ağır okuduğu rivayet edilir. Heyet, Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, DİB yayınları, Ankara 2008, V/486.

³⁷ Cezerî, Muhammed b. Muhammed ed-Dimeşki, en- Neşr fi’l Kırâati’l- Aşr, I/209.

³⁸ Sağman, Ali Rıza Sağman, Sağman Tecvidi, İstanbul 1958, s. 43-44. Aksoy, Fikri, Âdâbu Kırâeti’l- Kur’an, İstanbul 1970, s. 63-64.

Kur'an okumasını dinledim. Ondan daha güzel seslisini işitmiş değilim. Bundan dolayı geciktim der. Hz. Peygamber (a.s) merak eder ve kalkar gider Kur'an okuyanı bir müddet dinler. Sonra Hz. Aişe'ye: Bu Ebu Huzeyfe'nin kölesi Salim'dir. Allah'a şükürler olsun ki ümmetimin içinde onun gibileri var der.³⁹ Sahabe Salim (r.a)'in okuması da hususiyeti olan edalı sadalı ve keyfiyeti belli bir okuma olmalı ki çekici olmuş ve Hz. Peygamber (a.s)'ın şükretmesine sebep olmuştur. Hz. Aişe (r.a)'nın dinlediği ve hoş bulduğu bu okuma hadisesinde hem O'nun ve hem de Hz. Peygamber (a.s)'ın merakını celbeden şeyin sırf Kur'an'ın kıraati olduğu açıktır. Bu hadisede yoğunluk, okumanın edasına yönelik olup anlama cihetine değildir. Çünkü dinleyen zât (a.s) Kur'an'ın kendisine nazil olduğu kimsedir.

Okumanın özel bir hususiyet olduğuna vurgu yapan diğer bir olay şudur: Yine ilk dönem vahiy ürünlerinden biri olan Kıyâme Sûresi'nin nüzûlünde Hz. Peygamber (a.s); verilmek istenen mesajı almak, gelen vahyi hafızasına yerleştirmek için daha vahiy tamamlanmadan dilini acelece hareket ettirmekteydi. Allah Teâlâ Elçisini ikaz ederek "Vahyi almak için acele ile dilini oynatma. Onu (senin kalbinde) toplamak ve okumak (dilinde okutturmak) bize aittir. Biz onu sana okuduğumuzda sen onun okunuşuna uy. Sonra onu açıklamak bize aittir" buyurur. ⁴⁰ Bu ayetlerle Allah Teâlâ üç şeyi Hz. Peygamber (a.s)'a garanti etmektedir. Bunlar: Vahyi toplayıp Hz. Peygamber (a.s)'ın unutmamasını sağlamak. Vahyi Hz. Peygamber (a.s)'ın okumasını sağlamak. Vahyi O'na açıklamaktır.⁴¹ Tefsircilerin çıkarımından açıkça anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber (a.s)'a garanti edilen hususlardan biri de Kur'an'ın okunması /okutturulması meselesidir. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus, Hz. Peygamber (a.s)'dan okunan Kur'an'ın anlamına takılmadan kendisine okunanı okumasının istenmesidir. O'na kalbinde toplanacağı ve okunacağı garantisi verildikten sonra bu uyarı yapılmakta ve okunanı sen de oku denmektedir. Yukarıda da geçtiği üzere son arza olayında Kur'an'ın baştan sona iki kez Hz. Peygamber (a.s)'ın Cebrâil (a.s) ile karşılıklı okunması hadisesi de Kur'an'ın okunması meselesine gereken önemin verildiğini açıkça göstermektedir. Bu olaylarda bir nevi Kur'an'ın okuma yoluyla tespiti yapılmakta ve bütün bunlar, Kur'an'ın okunmasına özgü okuma form ya da formlarının olduğunu vurgulayan kanıtlar olmaktadır.

Kur'an metninin anlaşılardan okunmasını önemsiz gören, Kur'an'dan amaç onun anlamına erişmek ve onunla bilinçlenmek olduğunu söyleyen kimselerin iddia ettikleri diğer bir husus da, anlamadan okunan Kur'an'ın okuyucusuna bir

³⁹ Heysemi, A.g.e, IX/ 300. Keskiöglü, Osman, Nüzûlünden Günümüze Kur'an'ı Kerim Bilgileri, D.V.Yayımları, Ankara 1987, s.170.

⁴⁰ Kıyâme, 75/16-19.

⁴¹ Heyet, Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, V/509.

şey kazandırmayacağı hususudur. Doğrusu iyi niyetli olduklarında asla şüphe etmediğimiz bu kimseler teraziyi doğru tutmuyor ve hak ile konuşmuyorlar.

Kur'an'ı sadece bilgi ve tecrübe donanım kitabı olarak görmek, ya da Kur'an'ı gazete dergi veya sıradan bir kitabı okumaya benzeterek, bunlar anlaşılacak için okunur. Görsünler diye okumak vakit öldürmekten başka bir şey değildir diyerek,⁴² anlaşılmadan okunan Kur'an'ın vakit öldürmek için okunan bir gazeteden farklı olmadığını söylemek ne derece doğru olur? Yine bu konuda benzer pek çok şey söylenmektedir. Burada bunlara yer vermeye gerek yoktur.

Bu ve benzer iddia ve benzetmeler konusunda çok şeyler söylenebilir. Ancak Kur'an'ın usulünce güzelce okunmasının yanında sözü edilen iddiayı sahiplenenlerin ifade ettiği gibi anlaşılması için gayret sarfedilmesi elbette çok önemlidir ve her bir müslüman için arzu edilen bir durumdur. Ancak bunu başarmak her insanın işi değildir. Kur'an'ın dilini bilenler bile bunu tam başaramazlar. Hatta Arapların bazıları Arap olmayanlar gibi manayı pek anlamazlar. Çünkü Kur'an, gazete ve dergiye benzetme yapıldığı gibi sıradan bir kitap veya gazete değildir. Onun manasına erişmek için bunu sağlayacak ilimlere veya vasıtalara sahip olmak gerekir. Dolayısıyla kişilerin durumlarına göre, dil bilmeme, gerekli donanıma sahip olmama, mealine bakmama, tembellik v.s nedenlerle anlamını öğrenmek için çaba göstermeyen ve sadece Kur'an'ın Arapça metnini okuyan bir müslüman için, okuduğu Kur'an'ın boşuna olduğunu söylemek doğru değildir. Kaldı ki anlamadan sırf metni okuyanlar ve dinleyenler bile onun lafızlarının telaffuz ve terennümünden çok şeyler anlarlar. Her şeyden önce o, birebir okuduğu Kur'an metninin anlamını bilmiyor olsa bile, bir mümin olarak yaptığı işin farkındadır. Yüce Rabbinden kendisine gönderilmiş Kutsal Kitabın lafızlarını okuduğunun ve kendisine söylenenlerin teslimiyeti içerisinde olduğunu bilincindedir. Okuduğunu anlamasa bile. Zira o Kutsal Kitab'a ve içeriğindeki mesaja inanmış bir mümindir. Kur'an'a yaklaşan ve onu okuyan her bir mümin en azından böyle bir inanç ve haleti rûhiye ile ona yaklaşmakta ve okuduğundan kalp huzuru duymaktadır. "Zira Kur'an harfleri öyle sıralanmıştır ki, her harfin sesi kalbe bir musiki nağmesi gibi gelir. Bu musiki tesiridir ki, katı kalpleri yumuşatır, ruhları Kur'an'a çeker. Pervaneleri (kelebekleri) ışığın cezbettiği gibi, ruhlar Kur'an'ın ruhuna incizapla koşar. Onun için Kur'an sadasını her duyan ondan ayıramaz. Onun tatlı ahengine doyum olmaz. Şiirde harfler musikisini vezinden alır. Kur'an ise şiir değildir, vezinsizdir. Fakat heyeti mecmuasından hasıl olan ahenk, öyle tatlı ve ruh sarar ki, Arapça bilmeyen birisi bile, Kur'an'ı dinleyince onun sadâsına bayılır, şuuru titrer, kalbinin derinlikleri çalkalanır. En katı kalpler bile yumuşar. Bu hassa (özellik) Arapçaya mahsustur denemez. Çünkü Kur'an'dan başka Arapça bir şey dinlense bu halet arız olmaz.

⁴² Albayrak, Tabula Rasa, Felsefe- Teoloji, s. 8.

Kur'an'ın bu i'câzını kimse inkâra yol bulamaz. "Sadânızı Kur'an'la zînetleyiniz"⁴³ hadisinin sırrı ve manası budur.⁴⁴ Kaldığı ifade ettiğimiz gibi anadili Arapça olanlar bile Kur'an'ı tam olarak anlamamaktadırlar. Hatta kendisini Kur'an'ı anlamaya adanmış sahabenin ileri gelenleri bile onu aynı seviyede anlamıyorlardı. Akıl, idrak, zeka, ilim, yetenek ve Kur'an'a ilgi farklılığı sebebiyle anlayışları da farklıydı. Bazı kelimelerin anlamları sorulduğunda bilmeyorum diyorlardı".⁴⁵ O zaman manasını bilemedikleri bazı kelimeleri o zatlar okurken boşuna mı okumuş oluyorlardı. Kaldığı Kur'an, karşılaştığı bu ilk insanlardan sonra İslamî fetihlerin yapılmasıyla uzak coğrafyalara ulaştırıldı ve anadili Arapça olmayan insanlar tarafından yeni dinin kitabı olarak kabul edildi. Haliyle bu acemi insanlar ilk etapta Kur'an'dan namaz kılmak için yeterli olacak kısımları ezberleyebildiler. Kur'an'ı yüzünden okumasını bilmeyenler zaten her zaman vardı. Bununla birlikte Kur'an'ı Kerim'i yüzünden okumasını öğrenenler ve ezberleyenler olduğu gibi, dini ilimler alanında uzman şahsiyetler de yetişti. Zamanımızda olduğu gibi islam beldelerinde halkın çoğunluğu Kur'an'ı Kerim'i daha çok yüzünden okumayı öğreniyordu. İlk dönemlerde oluşan gelenek zamanımıza kadar bu şekilde gelmiştir. Kur'an dilini bilmeme, halkın çoğunu sadece Kur'an'ı Kerim'i yüzünden okumayı öğrenmekle sınırlı tutmuştur. Bunda da yadırganacak bir durum yoktur. Dinin zorunlu olan emirlerinin yerine getirilmesi için gerekli olan bilgi ve kıraatı öğrenmenin dışında herkesi Kur'an bilgini yapmanın imkânı yoktur ve gerekli de değildir. Bununla birlikte zamanımızda Kur'an mealleri çokça yapılmakta ve Kur'an hemen hemen her dile çevrilebilmektedir. İnternet ayrıca büyük bir imkândır. Bunlar iyi gelişmelerdir. İnsanları Kur'an kültürüne yönlendirmek için bu imkânlar kullanılmalı ve her şeyden önce müslümanlara islam ve ilim bilinci verilmelidir. Bunu yapacak olanlar ilim adamları ve özellikle de islam bilginleridir. Bunu yapmaya gayret gösterilmelidir. Yoksa anlamını bilmedikleri veya öğrenmedikleri için Kur'an okuyanları tenkit etmenin, yaptıklarını önemsiz gösterip Arapçasından okudukları Kur'an'dan soğutmanın bir anlamı yoktur. Metin okumayı tenkit etmekle insanları Kur'an'ın anlamını öğrenmeye yönlendirmek mümkün değildir. Kanaatimizce asıl kuru olan sözler, "anlamı bilinmeden okunan Kur'an" değil, bunu yeren sözlerdir. Bu kuru sözlerin aksine dinin mübelliği Hz. Peygamber (a.s), Kur'an okumayı teşvik için okuyanları ümmetin faziletlieleri ilan ederek mukabilinde manevi mükafatların verileceğini haber vermekte, yaptıkları bu işin bir ibadet olduğunu söylemektedir. Bu konuda pek çok hadisi şerif hadis kaynaklarında yer almıştır. Burada sadece birkaçı ile yetineceğiz. Buhârî'de rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (a.s) şöyle buyurmuştur.

⁴³ Kastalânî, Şihâbuddîn Ahmed b. Mahmud, İrşâdu's-Sârî li Şerhi Sahîhi'l- Buhârî, Beyrut ts, VII/470.

⁴⁴ Keskiöğlü, s. 198.

⁴⁵ Keskiöğlü, s. 222.

“Sizin en hayırlınız Kur’an’ı öğrenen ve öğreteninizdir”⁴⁶ Bu hadiste Kur’an’ı hem öğrenme hem de öğretmenin ehemmiyeti üzerinde durulmaktadır. Kur’an öğretiminde hiç kuşkusuz önceliği olan husus onun okunuşunun öğrenilmesi ve öğretilmesidir. Ardından onun manasının anlaşılması ve ayetlerinin tefsiri gelmektedir. İşte bu bir ilimdir. Şüphe yok ki, insanların yaptığı tüm işler öğrenme ve öğretme işinden kaynaklanmaktadır. Çünkü ilim denilen şeyin ilim olması için onun fiil olarak bir sonuç bırakması gerekmektedir. Sonuç olarak bir iş bırakmayan ilim, dinde ilim olarak adlandırılmaz. Bilginler, Allah’a isyan edenin cahil olduğunda, yani günahının bilgisizlikten kaynaklandığında ittifak etmişlerdir.⁴⁷ Dolayısıyla hadisi şerifte de Kur’an’ın öğrenilmesi ve öğretilmesinin hayırlı ve bereketli bir iş olduğu vurgulanmıştır. Hz. Osman (r.a)’den kıraat dersi alarak Kur’an’ı öğretme işine onun zamanından başlayıp Haccâc b. Yusuf’un zamanına kadar devam eden Abdurrahman es- Sülemî, yukarıda verdiğimiz hadisi işaret ederek, “işte bu hadisi şeriftir beni okutma işi ile meşgul eden ve beni bulduğum konuma yükselten” demektedir. Öyle ki O kıraat ilminde zamanının en yücelerinden biri olmuştur.⁴⁸ İmam Sevrî’ye cihad etmek ile Kur’an okutmanın üstünlüğü sorulmuş da O, Kur’an okutma işini tercih etmiştir.⁴⁹ Yine Kur’an öğrenme ile fıkıh öğrenmenin üstünlüğü tartışılmış da İbn Cevzi şöyle cevap vermiştir. Her ikisinden de zorunlu olanın öğrenilmesi her bir kimse için farz-ı ayındır. Her iki ilmin uzmanlık derecesinde öğrenilmesi ise farz-ı kifâyedir. Yani bir topluluk içerisinde bu ilimler alanında uzmanlık derecesinde ilim sahibi olan varsa diğer kimseler üzerinden bu sorumluluk düşmektedir. Onların zorunlu olanla yetinmeleri kifayet eder. Bunun ötesinde insanların Kur’an’ın anlam açılımı olan ve bu dünyada ne yapmaları gerektiği bilgisi olan fıkıh öğrenmeleri elbette daha yerinde bir davranış olur.⁵⁰ Görüldüğü üzere bu değerlendirmeler hem Kur’an okuma/okutma işine hem de onun anlam açılımı yönüne hak olan değeri atfetmektedir. Birini küçümseyip diğerini üstün tutmamaktadır.

“Kur’an’ı Kerim’i kuru kuruya okuyorlar” veya “papağan gibi tekrar ediyorlar” diyenlerin sözlerini boşa çıkartacak olan Hz. Peygamber (a.s)’ın konuyla ilgili şu sözleridir. Buyuruyor ki: “Kim Allah’ın kitabından bir harf okursa ona bir sevap vardır. Bir sevaba ise on katı sevap verilir. Ben Elif, Lâm, Mîm’in bir harf olduğunu söylemiyorum. Elif’in bir harf, lâm’ın bir harf ve mîm’in de yine bir harf olduğunu söylüyorum”⁵¹. Hadisi şerif oldukça açıktır. Hz. Peygamber (a.s) kelime, cümle veya ayetten bahsetmiyor. Ayetleri oluşturan

⁴⁶ Buharî, Fedâilu’l- Kur’an 20.

⁴⁷ Mubârekfûrî, M. Abdurrahman b. Abdurrahîm, Tuhfetu’l-Ahvezî bi Şerhi Câmii’t-Tirmizî, Kahire 1967, VIII/222.

⁴⁸ Kastalânî, VII/472. Mubârekfûrî, VIII/223.

⁴⁹ Kastalânî, VII/472; Münzirî, Zekiyyuddin Abdulazîm, et-Terğîb ve’t-Terhîb, baskı 1968, II/342.

⁵⁰ Aynî, Muhammed Mahmud b. Ahmed, Umdetu’l-Kârî Şerhu Sahîhi’l- Buhârî, XX/43.

⁵¹ Tirmizî, Fedâilu’l- Kur’an 16.

kelimelerin harflerinden bahsediyor. Halbuki anlam ya da anlamları olan kelimelerin binasını oluşturan harfler kelimedenden ayrıştırıldığında genel kanaate göre artık o harflerin anlamlarından bahsedilemez. Yani tek başına harflerin anlamı yoktur. Ancak maksat Kur'an okumak olduğunda tek başına anlamları olmayan Kur'an harflerine sevap biçilmektedir. Hem de bu sevap on katı ile katlanmaktadır. Bu hadisi şerifte enteresan olan diğer bir durum, Hz. Peygamber (a.s)'ın harflere sevabın verileceği örneğini yine anlamı bilinmeyen ve Kur'an'ı Kerim'de mukatta harfleri olarak bilinen kesik kesik harflerden vermesidir. Kur'an'da bazı sûrelerin başında bir, bazısında iki, üç, dört veya beş harften meydana gelen bu harflerin anlamları genel kanaate göre bilinmemektedir. Özetle, tefsirlerde bunların bir şifre olduğu, dikkat çekmek için var oldukları veya Kur'an'ın sırrı olduklarından bahsedilmektedir. Her ne kadar zahir ve batın alimleri bu harflere bazı anlamlar yükleseler de bunlar kesin olmayıp varsayımdan öteye geçmemektedir. Dolayısıyla yorumcular bu harfler hakkında, "Allah'ın bunlardan ne amaçladığını yine kendisi bilir" diyerek sözü bitirmektedirler.⁵² Şimdi Allah Elçisi (a.s), tek başlarına anlamları olmayan Kur'an harfleri hakkında ve özellikle bazıları ayet sayılan hurufu mukatta'ın okunması halinde her bir harfine mükafat verileceğini söylesin. Birileri de kalksın harflerden müteşekkil kelimelerin ve bunların oluşturduğu ayetlerin kıraatini, manası bilinmediği için kuru kuruya okumak olarak nitelesin!

Bunun ötesinde yukarıda da bir vesile ile zikrettiğimiz gibi namaz ibadetinin yerine getirilmesinin iç şartlarından biri kuşkusuz kırâattir.⁵³ Yani namaz ancak Kur'an okumakla yerine getirilebilir. Kırâatsiz namazdan bahsedilemez.⁵⁴ Hatta bazı hadisler göz önünde tutulursa diğer ibadetler olan oruç ve zekatın kamil manada makbuliyeti namaza bağlıdır.⁵⁵ Namaz ise ancak kıraat/Kur'an ile olabilmektedir. Bunun için Kur'an hayatımızın nuru, ruhlarımızın azığı ve kalplerimizin canı olmuştur.⁵⁶ Namaz dışında Kur'an okunmasının hükmünü ise yukarıda verilen ve yanısıra diğer hadisi şerifler⁵⁷ belirlemektedir. Yani Kur'an, bizatihi okunmasıyla ibadet olduğu gibi, namazın içinde okunmasıyla da

⁵² Hâzin, Ali b. Muhammed b. İbrahim el- Bağdâdî, Lübâbu't-Te'vîl fî Meâni't-Tenzîl, (Mecmeu't-Tefsîr), İstanbul, 1/34-35. Sâvî, Şeyh Ahmed es- Sâvî, Hâşiyetu'l- Allâme es- Sâvî alâ Tefsîri'l-Celâleyn, İstanbul, 1/5. Ateş, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, 1/87 v.d. Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahman es-Suyûtî, el-İtkân fî Ulûmi'l- Kur'an, Beyrut II/8 v.d.

⁵³ İbn Rüşd, Muhammed b. Ahmed, Bidâyetu'l- Müctehid ve Nihâyetu'l- Muktesid, İstanbul 1985, 1/98.

⁵⁴ Kur'an'ın okunmadığı cenaze namazı haddizatında mutlak bir namaz değildir. Namaz denilince tekbir, kıyam, kıraat, rükû ve secdeleri olan bir namaz anlaşılır. Cenaze namazı vefat eden kişi için duadan ibarettir. Ona mutlak namaz tabir edilemez. Bilmen, s. 236. Apaydın, H. Yunus, İslam İlmihali, DVYayımları, 1/362.

⁵⁵ "Kıyamet gününde kulun ilk hesaba çekileceği şey namazdır. Eğer namazı iyi olursa diğer amelleri de iyi olur...." Münzirî, et-Terğîb ve't-Terhîb, 1/246- 247.

⁵⁶ Muhammed İzzet Muhammed Arif, Keyfe Nahfezu'l-Kur'an, Kahire 2006, s.8.

⁵⁷ "Ümmetimin ibadetlerinin en üstünü Kur'an okumaktır" Bak. Deylemî, Ebu Şuca' Şiyreveyh b. Şehredâr b. Şiyreveyh, el- Firdevs bi Me'sûri'l- Hitab, Beyrut 1986, I. Cilt 1415 nolu hadis.

ibadettir.⁵⁸ Gerek namaz dışında ve gerekse namaz içinde okunan Kur'an'ın anlamının okuyan tarafından bilinmesi de şart koşulmamıştır.⁵⁹ Kur'an'ın anlamını bilmeden sırf onun lafızlarının tekrarı ile okuyucu bundan ecir alacak, Allah'a yaklaşacak ve kıraatı ile ibadet etmiş olacaktır.⁶⁰ Kur'an'ın vermek istediği mesajın öğrenilmeye çalışılması şüphesiz büyük bir sorumluluk ve mazhariyettir. Bu sorumluluk, kısmen Kur'an'ın dilini öğrenmek suretiyle yerine getirileceği gibi başka vasıtalarla da karşılanabilir. Hem Kur'an lafzını usulünce tilavet etmek hem de okunan lafzın bir taraftan manasını zihinden geçirerek verilmek istenen mesajı almak, okuma eyleminin en üst seviyesini ifade eder. Buna okuma dilinde tahkik ya da tertil okuyuşu denir.⁶¹ Okunan şey Kur'an metni olduktan sonra, anlamın eşlik etmediği okuma olsa bile ona okuma dilinde kıraat ismi verilmektedir. Ancak Kur'an'ın anlamının öğrenilmesi için yapılan çalışmalar, eğer Kur'an metninin okunuşu söz konusu değilse bunlar aslında kıraat anlamında birer okuma sayılmazlar. Dolayısıyla anlam çalışması olan meal, tefsir veya sözlü bilgi edinimleri asla okuma dilinde birer kıraat sayılmazlar. Meal tefsir okumakla Kur'an okumuş olunmaz. Sadece bilgi edinilmiş olunur. Dolayısıyla Kur'an okuma, metnin anlamını öğrenmekten farklı bir durumdur. Öğrenilmesi için çaba sarfedilmesi dinde gerekli görülmüş ve fazilet kabul edilmiştir.

Tertil ve tedebbür ile tilavetin sevabı değer bakımından daha yüce daha yüksektir. Kur'an'ı çok (hızlı) okumanın sevabı ise aded (sayı) bakımından fazladır. Bu iki okumanın durumu tıpkı şu örneğe benzer: Önceki okumanın durumu, değeri yüksek bir köleyi azad etmeye ya da çok kıymetli bir cevheri tasadduk etmeye benzer. İkincisinin durumu ise, pek çok dirhem (bozuk para) tasadduk etmeye veya değerleri az olan köleler azad etmeye benzer. İbn Cezerî konu ile ilgili olarak Gazzalî'nin şu önemli sözünü nakletmektedir: "Kur'an'ı tertil ile (yavaş yavaş) okuma sırf tedebbür (Kur'an'ın anlamını inceden inceye düşünme) için müstehap değildir. Zira acemi (Kur'an dilini bilmiyor) olanlar okuduğunun manasını anlamaz. Böyle olduğu halde onlar için de kıraatinde tertili gözetmesi müstehap olur. Çünkü bu okuyuş, Kur'an'a saygı yönüyle daha gerekli ve kalpte etki yapmaya daha elverişlidir.⁶² Demek ki manası anlaşılmayan Kur'an'da kalplere tesir etmekte ve kıraattan hasil olan sonucu sağlamaktadır. Keşke "Kur'an'ı kuru kuruya okuyorlar" diye iddia edenlerin dedikleri gibi

⁵⁸ Benli, Kur'an Tanımındaki Unsurların Tahlili, Bilimname, s. 27.

⁵⁹ Hâdimî, Muhammed Ebu Said, *Kur'an'ı Kerim'i Okuma Âdâbı ve Faziletleri*, (Haz: Yavuz Fırat), Kayseri 2007, s. 22 (Arapça kısım).

⁶⁰ Zerkânî, Menâhilü'l İrfân, II/25.

⁶¹ Tahkik, medleri tam uzatarak Kur'an'ı teenni ile okumaktır. Bunda ğunneleri tam yapmak, hemzeleri tam seslendirmek, hareketleri belirtmek, harfleri açık şekilde telaffuz etmek ve mahreclerinden çıkarmak vardır. Bu okuma, Kur'an'ı ilk öğrenenler için bir alıştırtma, onu bilenler için ise manasını düşünme ve tefekkür etmedir. Hz. Peygamber (a.s.)'ın kıraatı (genelde) böyle idi. (Muhammed İzzet Muhammed Arif, *Keyfe Nahfezu'l- Kur'an*, s.61).

⁶² İbn Cezerî, en- Neşr, I/209. Muhammed İzzet Muhammed Arif, a.g.e, s. 62.

manasını anlamadan da olsa, Kur'an okuyanlar okudukları Kur'an'ı sahih okuyabilselerdi! Nerede? Kur'an Kursları, İ.H.Liseleri ve hatta İlahiyat Fakültelerinden mezun olan öğrencilerin durumu ortada. İmam Hatip Lisesi mezunlarını bir tarafa bırakalım, dini anlamda en yükseköğretim yapan İlahiyat Fakültelerinden mezun olanlar bile imamlık vazifesi almak istediklerinde yetersiz görüldüklerinden seçim yapma amacıyla yeterlilik imtihanına sokulmakta, bu barajı geçtikten sonra da yine yeterli hale gelmeleri için Diyanete bağlı eğitim merkezlerinde mesleki eğitim öğretim kurslarına tabi tutulmaktadırlar. Bütün bu uğraşlar, insanlarımızın Kur'an'ı Kerim'i ne kadar sahih okudukları hakkında bizlere her halde bir fikir vermektedir.

3. Kur'an'ı Kerim'i Öğrenip Okumada İnsanların Durumu

Sözünü ettiğimiz alanla ilgili kaynaklarda Kur'an'ın sırf Arapça metnini öğrenmek ve okumak için gerekli çabanın harcanmasından söz edilmekte hatta bu konuda insanların iyi okuyan sevap kazanan, kötü okuyan günah kazanan yahut özürlü oldukları tasnifi yapılmaktadır.⁶³ Şöyle ki,

a. Güzel okuyup sevap kazanan (muhsin mecûr): Fasih bir Arapça ve sahih bit telaffuz ile kıraatını güzel yapan kimsedir. Bu durum, Hz. Peygamber (a.s)'ın "Kur'an'ı okuyan ve onda mahir olan kimse, yazıcı değerli ve itaatkâr meleklerle beraberdir" ⁶⁴ diye kastettiği kimsenin halidir. Kur'an'ı usûlünce güzel okuyanlara sevap verilir.

b. Kötü okuyup özürlü olan (mazur): Dili dönmeyen veya kendisine doğru okumayı öğretecek birini bulamayan kimsedir ki, bunun dayanağı, "Allah bir kimseye ancak gücünün yettiğini yüklemektedir".⁶⁵ Böyle birinin durumu, hadisi şerifin "Kur'an'ı okuyan, ancak bu kendisine güç geldiği halde onu öğrenmek için daha fazla çaba sarfeden kimsedir ki, ona iki sevap vardır"⁶⁶ diye anlattığı kimsedir. Böyle kimselerin hatalarını melekler tashih ederler.⁶⁷

c. Kötü okuyup günahkâr olan (müsi' âsim): Bir kimse fasih Arapça ve sahih bir okuma ile okumaya gücü yettiği halde, kendini yeterli görerek, keyfi davranmak, büyükmek veya tembellik yapmak gibi sebeplerle eğri büğrü, bozuk okumasına devam ederse, işte bu kimse ihmalkâr, günahkâr ve hilekârdır. Nitekim Allah Elçisi (a.s), "Din; Allah, kitabı, peygamberi, müslümanların önderleri ve bütün müslümanlar için bir öğüttür"⁶⁸ buyurmuştur.⁶⁹ Dolayısıyla

⁶³ İbn Cezerî, en- Neşr, 1/210-211.

⁶⁴ Müslim, Ebi'l- Hüseyin Müslim b. el- Haccâc el- Kuşeyrî, Sahihu Müslim, K. Salâti'l- Müsâfirîn ve Kasrihâ 38.

⁶⁵ Bakara, 2/286.

⁶⁶ Müslim, K. Salâti'l- Müsâfirîn ve Kasrihâ 38.

⁶⁷ Hâdimî, s. 27. (Arapça kısım).

⁶⁸ Buhârî, K. İman 43.

⁶⁹ Bu tasnif için bak: Hüsnî Şeyh Osman, Güzel Kur'an Okuma, (Tercüme: Yavuz Fırat), Ankara 2005, s. 42.

böyle olanlar kusurlu hallerini görmeli ve hatalarından vazgeçmelidirler. Madem ki din, Allah'ın kitabı için bir öğüt ise, yüce kitap hakkında samimi davranmalı ve onun okunuşu konusunda dikkatli olunmalıdır. Kur'anı Kerimi bilmemek ya da öğrenmemek bir kusur ve eksiklik olduğu gibi, onu yanlış ve hatalı okumak da sevap yerine ceza gerektirmektedir. Öyleyse sahih ve düzgün şekilde Kur'an okumak için öncelikle Kur'an harflerinin seslerini öğrenmekten işe başlamalı, ardından güzel okumayı sağlayan kurallara geçilmeli ve bunların icrası doğrultusunda Yüce Kitap kıraat edilmelidir. İçtenlikle ve samimiyetle yaklaşılarak okunan Kur'an, onu okuyan hakkında bir ibadet olacak ve Yüce Rab'le konuşma anlamına gelen kırâat ödüksüz bırakılmayacaktır. Allah'ın kelâmı hakkında yapılması gerekenlerden sadece biri olan bu yaklaşım, ardından okuyucuyu meal veya tefsirlerden manasını öğrenmeye sevkedecektir. Onun zengin mana denizine dalan herkes nurlanmış ve aydınlanmış olarak kendisini Rabbinin huzurunda bulacak ve artık ömrü boyunca O'nunla beraber olacaktır. Kur'an'ı Kerim'le sadece lafızsal boyutta alaka kuranlara hakaret anlamına gelecek tenkitler yöneltmek yerine, mevcudu korumaları ile birlikte manasını öğrenmeyi ve öğrendiği ile amel etmeyi önermek her halde daha yerinde bir öğüt/ikaz olacaktır. Bu kısmı, sözlerimizi destekleyen bir alıntı ile bitirmek istiyoruz. "Kur'an'ı bugün manasından gafil olarak okuyan kimse, yarın onun manasını hatırlayarak okuyabilir. Yarınki gününde onun manasını hatırlayarak okuyan kimse de, ertesi gününde onun gösterdiği şeyleri yapmaya başlayabilir. İşte Kur'an okuyucusu, böylece bir dereceden daha yüksek dereceye geçiş yapar. Öyleki böyle bir başlangıçtan sonra varması gereken asıl hedefe ulaşır. Çünkü atalar "Patika yolda yürüyen (bile), menziline erişir"⁷⁰ demişlerdir.

B. KUR'AN'IN EZBERLENMESİ

Bilindiği üzere Kur'an'ı Kerim toplu halde bir kitap şeklinde indirilmemiş, ihtiyacın doğuşuna, bir problemin çözümüne, ya da meydana gelen bir olayı onaylama veya reddetme gibi sebeplere binaen, tedrici şekilde, peyderpey ve parça parça indirilmiştir. Nazil olan bu ayetler Hz. Peygamber tarafından hemen ezberlenir, inen vahiy adeta zihnine nakşolur artık onları unutmazdı. Bu duruma Kur'an'da değinilmiştir. "Rasulüm Sana Kur'anı okutacağız. Artık Allah'ın dilediği hariç, sen hiç unutmayacaksın"⁷¹ buyrulur. Yani Allah'ın sabit kıldığı ayetler, Hz. Peygamber tarafından asla unutulmamak üzere ezberlenmiştir.

Hz. Peygamber dışında diğer insanların Kur'an'ı ezberlemesi ile ilgili Kur'an'da emir mahiyetinde kesin bir hüküm bildiren ayet bulunmamaktadır. Ancak bazı ayetlerde Kur'an ayetlerinin ezbere bilinen ve okunan lafızlar olduğuna işaret eden kısımlar mevcuttur. Mesela, Ankebut Suresinde "Sen daha

⁷⁰ Zerkâni, Menâhilu'l İrfân, II/26.

⁷¹ A'la Suresi, 87/6-7

önce ne bir kitap okumuş ne de elinle yazmıştın. Böyle olsaydı batıla uyanlar kuşku duyarlardı” mealindeki ayetin hemen ardından “Bilakis o Kur'an, kendilerine ilim verilmiş kimselerin kalplerinde olan apaçık ayetlerdir”⁷² buyrulur. Ayetlerin kalplerde olması demek, onların ezberlendiği ezberden okunabildiği anlamına gelmektedir. Nitekim Ünlü Müfessir Kurtubî, tefsirinde bu ayetle ilgili seleften bazı kimselerden şu nakilleri yapmaktadır. “Hıfz, yani Kur'an'ı ezberlemek bu ümmete verilmiş bir özelliktir. Önceki insanlar kitaplarını ancak yüzüne bakarak okuyabilirlerdi. Kitabın üzerini örttüklerinde peygamberleri hariç onu ezberden okuyamazlardı. Sözü edilen ayette geçen (اوتوا العلم) ilim sahipleri, Kur'an'ı ezberleyen ve okuyan Hz. Peygamberin ashabı ve müminler olarak yorumlanmıştır.⁷³ Kur'an'ı ezberleme konusunda ayetler itibariyle durum böyle. Ancak Hadisi şeriflerde Hz. Peygamber (a.s) Kur'an'ı ezberlemeyi teşvik etmiş ve hafızların değerleriyle ilgili övücü ifadelerde bulunmuştur. Mesela “Kur'an'ı ezberleyenler İslam sancağını taşıyanlardır. Kim onlara ikram ederse Allah'a ikram etmiş olurlar. Kim de ihanet ederse Allah'ın laneti onlarıdır”, “Kur'an'ı ezberleyenler tüm kötülüklerden korunmuş kimselerdir”, Kur'an'ı ezberleyenler cennet ehlinin en bilen (ârif) insanlarıdır. Şehidler onların rehberleri, nebîler ise liderleridir”⁷⁴ v.s hadisi şerifler bu cümledendir.

Gerek Hz. Peygamberin Kur'an'ı ezbere bilişine ve gerekse onun teşviklerine uyarak daha nazil olduğu ilk anlardan itibaren Kur'an, insanlar tarafından ezberlenmeye başlanmıştır. Hz. Peygamber'in arkadaşları parça parça nazil olan Kur'an'ı rahatça ezberleyebiliyor ve hem de hükmü ile amel ediyorlardı. Öyle ki, kendisini Kur'an'ı ezberleme ve hükmünü öğrenmeye adayan kimseler mevcuttu. Bunlar Hz. Peygamberin yanından kolay kolay ayrılmazlardı. Mesela, Abdullah İbn Mesud, Übey b. Ka'b, Salim, Muaz, Abdullah İbni Abbas, Zeyd b. Sabit hafızların meşhurlarındandır. Kaynaklarda yer alan Bi'ri Maune olayında 70 hafızın şehid edilmesi haberi, Kur'an'ı ezberleme gayreti içinde olanların sayısının çok fazla olduğunu göstermektedir. Kadınlardan Hz. Aişe, Hafsa ve Ümmü Seleme de hafız olanlardan bir kaçıdır. Yani kadınlar da Kur'an'ı ezberlemekten geri kalmamışlardır.⁷⁵

Hz. Peygambere ve O'nun teşviklerine bakarak Kur'an'ı ezberlemenin hükmü ile ilgili olarak alimler, namaz kılacak kadar ezbere bilmenin farz-ı ayın ve bunun dışında Kur'an'ı ezberlemenin farz-ı kifâye olduğuna hükmetmişlerdir. Demek ki bir belde halkı için Kur'an'ı ezberlemek farz-ı kifâyedir. Bir kişi

⁷² (Ankebut, 29/48-49)

⁷³ Kurtubî, XIII/354

⁷⁴ Deylemî, Ebî Şüca' Şeyreveyh b. Şehredâr b. Şeyreveyh ed- Deylemî, el- Firdevs bi Me'sûri'l- Hitâb, Beyrut 1986, II/ 135; Sirâcuddîn, Abdullah, *Tilâvetu'l-Kur'ani'l-Mecîd*, Halep 1984, s. 63 vd.

⁷⁵ Keskiöğlü, s. 89- 90.

ezberleyince diğerkleri üzerinden bu sorumluluk düşmektedir.⁷⁶ Bu ümmet, işin asgari olanı ile asla yetinmemiş, Allah'ın kitabını ezberleme ve onunla hayatını süsleme anlamında adeta birbirleriyle yarış etmişlerdir. Çünkü onlar,

ان الذى ليس فى خوفه شيء من القرآن كالبيت الحرب

“Kur'an'dan bir şey bilmeyen kimse harap olmuş bir ev gibidir”⁷⁷ sözünü pekâlâ bilmektedirler. Harap ev ise kendisinde barınılamayan, içinde yılan çıyan akrep v.s haşerati barındıran tehlikeli mekanlardır. Eve benzeyen kalplerin virânelik olmaktan kurtulması Kur'an'la bezenmiş olmalarına bağlıdır. Çünkü kalplerin îmarı, iman ve Kur'an kıraatine sahip olmakla mümkündür.⁷⁸ Ümmet içinde Kur'an'ı ezberleme konusunda milletimizin istisnai bir yeri vardır. Bu milletimize has bir mazhariyettir ve elbette övünülecek bir durumdur.

C. KUR'AN'IN ANLAŞILMASI

Kur'an elbette usulüne uygun olarak okunmalı, ezberlenmeli ve bu hususlarda gerekli titizlik gösterilmelidir. Ancak bütün bunlardan amaçlanan Kur'an'ın ne dediğini veya ne demek istediğini anlamak olmalıdır. Kur'an'ı anlayarak okumaktan kastedilen, onun bir yandan Arapçası okunurken bir yandan da ne dediğinin zihinden geçirilmesi ve verilmek istenen mesajın alınmasıdır. Tabii ki bu durum herkes için mümkün değildir. Bunun için, ya Kur'an'ın diline vukufiyet gerekir veya manasını anlamadan okumanın yanında ne dediğini anlamak için meal ve tefsirlerden yardım alınması ile beraber okunmalıdır. Zaten Kur'an, bağlularından bunu istemektedir. Sonuçta o, kendisine uyanları zihniyet açısından belli bir inanca ve o inancın gerektirdiği tavır ve hareketlere yönlendirmeye rehberlik etmek için vardır. Bakara Suresi'nin 2. ayetinde bu husus açıkça vurgulanmaktadır. “Bu kitap kendisinde asla hiç bir şüphe bulunmayan bir kitaptır. O, müttakiler (sakinmek, arınmak isteyenler) için bir kılavuzdur.” Kur'an'ın bu asli hususiyeti pek çok ayette yer yer dile getirilmiştir. Mesela Yunus Suresinde “Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt, gönüllerdekine bir şifa, müminler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir”⁷⁹ buyrulur.

Meal verilen bu ayette Kur'an'ın 4 önemli özelliği anlatılmaktadır. Buna göre öncelikle o bir öğüttür. Öğüt, kendisinden ders ve ibret alınacak hayati önem taşıyan tavsiyelerdir. Öğüt dinlenilip öğrenildikten sonra kendisine göre hareket edilecek hususlardır. İnsan, duyguları itibarıyla çok kompleks bir varlıktır. İyi ve kötü duyguları tabiatında birlikte taşımaktadır. İnsanın bu dünyadaki imtihanı için bu yapı olmazsa olmazdır. Tabiatımızdaki bu duygularımızın denge

⁷⁶ Hadimî, s. 33.

⁷⁷ Mubârekfûrî, VIII/221.

⁷⁸ Mubârekfûrî, VIII/231.

⁷⁹ Yunus, 10/57.

sağlayabilmesi için sözünü ettiğimiz öğüt ve tavsiyelere ihtiyaç duymaktayız. Ahlakımızı süslemek, güzelleştirmek ve kötü ahlaktan sakınabilmemiz için nasihatlerden istifade ederiz. Eğer Kur'an bir nasihat ise ki öyledir, bütün iyi ve kötü huyları bildirmesi ve bizleri güzel ahlaka yönlendirmesi açısından benzeri bulunmayan eşsiz ilahi öğüttür. Bizler onu okumakla ondan gerekli öğüdü alır ve kötü duygularımızın bizi yönlendireceği sonuçlardan kendimizi korumuş oluruz.

İkinci olarak Kur'an kalplerdekine bir şifadır. Kur'an öncelikle cehalet bakımından kalplerdeki olana şifa olmaktadır. Zira cehalet hastalığının kalbe olan zararı, fiziki yaraların bedene olan zararından daha büyüktür. Peki nedir kalp hastalığı? Dediğimiz zaman bunlar özellikle görünmeyen ama insanı sürekli rahatsız eden manevi hastalıklardır. Mesela, kötü ahlak, bozuk inanç ve helak edici bilgisizlikler, yaradan daha beter manevi yaralardır. İşte çağımızda stres kavramıyla ifade edilen sebebi belli veya belirsiz baskılanmalar hep sözünü ettiğimiz bu manevi hastalıklardan neşet etmektedir. Kur'an eğer dikkatlice okunur ve ne dediği öğrenilir ve ona göre hareket edilirse, insanın gönlündeki rahatsızlıklarına rahatlatıcı bir merhem olur. Çünkü Kur'an'daki öğütler, sakındırmalar, korkutmalar, teşvikler ve benzeri durumlar, kalbi hastalıklar için birer deva ve şifadırlar.

Mutluluk yollarını insanlığa göstermesi ve onları bu yola iletmesiyle de bir hidayetdir. Ve nihayet insanları küfür ve nifak karanlıklarından çıkararak iman nuruna kavuşturması ve onlara ebedi mutluluğu kazandırması da sırf rahmettir.⁸⁰

Kur'an'ın engin rahmetinden, yol göstericiliğinden, şifasından ve eşsiz öğüdünden yararlanabilmenin yolu ancak onu okumak ve anlamaktan geçmektedir. Nitekim Kur'an'ın pek çok ayeti kendisinin anlaşılmasının gerekliliği ile ilgilidir. Bu anlamda bir kaç örnek verebiliriz.

"Ey Rasulüm, insanları, kendilerine indirilmiş olanı açıklaman için zikri (Kur'anı) sana indirdik. Bu sayede umulur ki onlar bunu düşünürler."⁸¹ Burada evvel emirde Kur'an'ın insanlara açıklanması gerektiğinden söz ediliyor ve Hz. Peygamberin bunu yerine getirmesinin O'nun vazifesi olduğu hatırlatılıyor.

Yasin Suresinde "Kur'an'ın bir zikir ve apaçık bir Kur'an" olduğuna işaret edildikten sonra "Bu Kur'an'la diri olan kimselerin uyarılmasının"⁸² gerektiği vurgulanıyor ki, isteyen bununla hidayete ulaşsın ve istemeyen inkarcı kafirlere de azabı hak ettikleri söz gerçekleşmiş olsun.

⁸⁰ Hâzin, III/ 263.

⁸¹ Nahl, 16/44.

⁸² Yâsîn, 36/70.

İbrahim Suresi 1. ayette ise, “Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, yani Aziz Hamîd olan Allah’ın yoluna çıkarman için bu kitabı sana indirdik” buyrulur.

Sayfa | 30 Kur’an’ın niçin indirildiğini ifade eden bu ayetlerin yanında, Kur’an’ı tefekkür etme, inceden inceye ayetlerini düşünme anlamında yine pek çok ayet vardır:

“Bu, ayetlerini düşünsünler ve akıl sahibi olanlar ibret alsınlar diye sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır”⁸³

Onun ayetlerini düşünmeyen kimselerle ilgili olarak da Kur’an, onlara tenkitler yöneltmekten geri durmaz. Hatta yer yer yaptığı tenkitleri hakarete varan tenkit ve eleştiriye dönüştürür. Mesela:

“Kur’an’ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?”⁸⁴

Demek ki Kur’an’ın dedikleri düşünüldüğü takdirde kilitli gibi gözükten kalpler açılacaktır.

“Allah’ın izni olmaksızın hiçbir kimse iman edemez.” Yani iman etmek için bir kimse düşünmeli, âfâk ve enfüsteki ayetleri görmeye çalışmalı ve sonunda iç tatmini ve özgür iradesi ile iman etmeye kalkışmalı ki, Allah onu hidayete ulaştırsın. Ama “Böyle aklını kullanmayan (inkarcı) kimselere Allah rics, (yani necis) atmaktadır”⁸⁵ buyrulur.

Kur’an’ın bu inceliğine vakıf kimseler onu anlamak ve yaşamaktan geri durmadılar ve elde ettikleri her türlü erdem ile daha ilk dönemlerde kurulmakta olan islam medeniyetinin güçlü temellerini attılar. Bu anlamda Hz. peygamberin ahlakı ve hayatı Kur’an’dı. Canlı Kur’an olarak insanların içinde bulunuyordu. Aynı durumu o günün insanlarına da kazandırmaya çalışıyordu. Hz. Peygamber’e candan bağlı kimseler de bunun gayreti içinde idiler. Hayatın bitmez tükenmez zorlukları ve karşılarında bulunan müşriklerin ağır baskı ve düşmanlıklarına rağmen inmekte olan Kur’an ayetlerini güçleri ölçüsünce anlamaya ve yaşamaya çalışıyorlardı. Onların Kur’an’a yaklaşımını haber veren kaynaklardan öğrendiğimize göre, öncelikle gelen ayetleri okur, manasını kavramaya çalışır, beyan ettikleri hakikatleri tasdik eder ve içlerine sindire sindire, anlatılanların manevi iklimini yaşayarak tilavet ederlerdi. Bazı rivayetlerde beşer beşer, bazı rivayetlerde ise 10’ar 10’ar ayetler alıp öğrenmedikçe diğerlerine geçmezlerdi.⁸⁶ Kur’an’ın peyder pey inişi böyle bir okumaya da imkân veriyordu. Yani sadece okumak ya da sadece anlamakla yetinmiyorlar, okuyor anlıyor ve ona göre de

⁸³ Sâd, 38/29.

⁸⁴ Muhammed, 47/24.

⁸⁵ Yunus, 10/100.

⁸⁶ Duman, a.g.e, s.189.

Kur'an'ı hayatlarına uyguluyorlardı. Ancak zamanla İslam fetihleri sebebiyle İslam coğrafyası genişledi. Evvel emirde Arapça konuşmakta olan bir topluma inen Kur'an, Arapça okumasını bilmeyen ve anlamayan toplumlara da hitap eder hale geldi. İnsanlar kitleler halinde islamiyete girdiler. Arap olmayan insan toplulukları da islamiyeti din olarak kabul ettiler. Bu insanlar elbette Kur'an'ı öğrenmek istiyorlardı. Ancak dilleri farklı olduğu için bu birden bire kolay olmuyordu. Önce Kur'an'ın yüzünden metnini okumayı öğreniyorlardı. Daha sonra bazıları Arap dilinin yapısını öğreniyor kendilerini bu anlamda yetiştirebiliyorlardı. Fakat bu herkes için mümkün olmuyordu. Hatta arapça bilenler için bile. İşte Tabiûn döneminden itibaren Kur'an metnini okuma ve ezberleme işi, doğal olarak onu anlamaya nispetle ilk planda yer almaya başladı. Farklı kültürlerin islamiyetle karşılaşması sonucu Kur'anı okuma ve anlamada da farklılıklar oldu. Bu karşılaşma eskiden sahip olunan kültürlerin yeni dinden etkilenmesi ve birazda onu etkilemesi gerçeğini beraberinde getirdi. Kur'an'ın asıl amacına uygun olarak okunması yerine, sanki ölümler, hastalar, sevap kazanmak, para elde etmek v.s. için okunması yaygınlık kazanmaya başladı. Sanki Kur'an'ın bu işleri gerçekleştirmek için indiği düşüncesinin insanlarda oluştuğunu kabulden hareketle, bazı kimseler, insanları Kur'an'ın anlaşılmasının gerekliliğine sevk etmek için, Kur'an'ın metnini okumayı önemsememeyi dillendirmeye başladılar. Özetle bunlar, "Kur'an Arap dili ile indirildi ama bu dille inmesi Hz. Peygamberin Arap olduğundan kaynaklanıyordu. Yoksa başka dille de inebilirdi. Öyleyse önemli olan Kur'an'ın ne dediğidir. Metnin okunması ve ezberlenmesi o kadar da önemli değildir demeye başladılar. Tilavet edilen Kur'an'lardan ne anladınız? sorusunun ardından işte bak bir şey anlamadınız, önemli olanın Kur'an'ın ne dediğinin anlaşılmasıdır diyerek sadece anlama işini öne çıkarmaya çalıştılar".

Bütün bu söylenenlerin elbette haklı tarafları var, Kur'an'ı anlamak elbette ki önemlidir. Bunu savunmak güzel ve hatta gerekli bir şey. Fakat Kur'an'ı anlama aleyhine, meydana gelmiş bir sapmayı gidermek için, Kur'an okumayı hiçe sayarcasına bir denge kurmaya çalışmak, "Kur'an usulünce okunmalı, anlaşılmalı ve yaşanmalı" gerçeğindeki dengeyi bozmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Bu tür yaklaşımlardan uzak durulmalı, işin tabiatı gereği yapılması gereken ne ise o yapılmalıdır. Bu da çalışmamın başından beri vurgulamaya çalıştığım gibi kanaatimce, "Yüce Kitab'ın; usulünce okunması, anlaşılması ve insanlarda oluşturacağı şuurun hedeflenmesi" düşüncelerinin her birinin önemli kabul edilerek beraberce savunulmasıdır. Bunun için ilgili kurumlara yani Kur'anı öğretmek ve onun mesajını insanlara vermekle sorumlu olan bizlere vazifeler düşmekte, Yüce Kitabımızın okunuşunu insanımıza öğretmek, onun vermek istediği mesajı kavratmak ve yaşatmakla karşı karşıya bırakılmaktadır. Bunun için ilgili olan her bir kurum mensupları üzerine düşeni yapmak konusunda bir tutum geliştirmelidirler. Mesela vazifeli olduğum fakülteadaki öğrenciler, Kur'an

dersinden sorumlu tutuldukları dualar ve ezberlerin usulünce okunuşlarının dışında anlamlarını bilmekten de mesul tutulmaktadırlar. Bunu desteklemek amacıyla tefsir derslerinde ezberlenen ayet ve sûrelerin tefsirleri yapılmakta, kelimelerin tek tek anlamları cümle yapıları ve manaları bilininceye kadar öğrencilere öğretilmektedir. “Az ve öz” de olsa öğrencilere Kur’an’ı okuma ve anlama adına daha kalıcı şeyler verilmekte, henüz yeni olan bu uygulamadan öğrenciler de hocalar da memnun kalmaktadır. İfade ettiğim gibi bu işle ilgili kurumlarda, yani camilerde, Kur’an Kurslarında, İmam Hatiplerde, Eğitim Merkezlerinde ve İlahiyat Fakültelerinde Kur’an metninin usulünce okunmasına, manasına ve sonuçta da Kur’an kültürü kazanımına daha da önem verilmelidir. Sözü edilen kurumlardan istifade etme imkânı olmayanlar da Yüce Kitaplarını hem usulünce okuyabilmenin ve hem de anlayabilmenin özel gayreti içinde olmalıdırlar. İmkânları nispetinde bu kurumlardan istifade etmeye çalışmalı, bu mümkün olmuyorsa özel hayatlarında Kur’an mesajını öğrenmek ve anlamak için sayıları gün geçtikçe çoğalan meal, tefsir ve diğer araçlardan yararlanmaya çalışmalıdırlar.⁸⁷

SONUÇ

Okuma anlamına gelen Kur’an öncelikle Hz. Peygamber (a.s) tarafından okunmuştur. Kur’an kıraatinin başlı başına bir hususiyet olduğu nazil olduğu andan itibaren okunuşuna gösterilen önemden anlaşılmaktadır. Adeta Kur’an lafızlarının okunuş formları Hz. Peygamber (a.s) tarafından sahabeye öğretilmiş, korunması konusunda gerekli tedbirler alınmıştır. Okunan Kur’an’ı kıraatı ile aynı anda anlamak arzu edilen bir durumdur. Ancak bu herkes için mümkün olmamaktadır. Okunan şeyler mesaj vermeye yönelik olsa da, okunan nesnenin okunduğu dile vukufiyetin olmaması sebebiyle verilen mesajı alamamak, o nesnenin okunmasını “okuma” olmaktan çıkarmaz. Dolayısıyla temelde tek şey olan Kur’an’ı okuma bir iş, onu anlamak için yapılması gerekenler ise başka bir iştir. Kur’an’ı anlamak için okuma yanında bunu sağlayacak araçlara başvurmak gerekir. Kur’an’ın okunması ve anlaşılması meselesinde mana metne, metin ise okuma (kıraat) formuna muhtaçtır. Bunlar birbirlerini tamamlayan hususiyetlerdir. Her ne kadar metnin Kur’an (kıraat) olarak “seslendirilme keyfiyeti” ve ortaya koyduğu “anlam” ayrı hususiyetler olsa da birini diğerinden ayırmak mümkün değildir. Zira metin olmazsa mana kalmaz. Önceki kitapların manasının kalmadığı gibi. Dolayısıyla metnin kendine has okunuşu metnin varlığını garanti etmekte, metnin varlığı ise Allah’ın bize vermek istediği evrensel mesajı garanti etmektedir. Temelde bir olan şeyin açılımında var olan

⁸⁷ Kur’an’ın anlaşılmadan okunmasını ciddi şekilde eleştiren ama onu anlayarak okuma hususunda gerçekten gayret mahsulü bir çalışma olan ve önemli önerilerde bulunan şu kitap okunmalı ve önerileri dikkate alınmalıdır. (M. Zeki Duman, Nüzulünden Günümüze Kur’an ve Müslümanlar, Ankara 2006). Özellikle bak: s.342 vd.

unsurlardan birini önemseyip diğerini önemsiz görmek doğru değildir. Zira bir şeyin açılımındaki her bir iş kendi başına değerli olup o şeyin komple değerini ve aslını ortaya koyarlar. İman ve samimiyetle yaklaşırsa Kur'an'ı hem okuma ve hem de anlama işi uğraşanları için mükafat kaynağı olur. Müslümanlar öncelikle Kur'anı usulünce okumaya gayret göstermeli, güçleri nispetinde anlamaya çalışmalı ve en önemlisi de, düşünce, ahlak ve hayatını Kur'an öğretisine göre şekillendirmelidir. Çalışma boyunca her ne kadar böyle bir sıralama yapılmış olsa da nihaî anlamda amaç, Allah'ın mesajının alınmasıdır. Yüce Kitabın verileri ve Hz. Peygamber (a.s)'ın sözleri; Kur'an'ı okuma, ezberleme, anlama ve gereğince yaşamının her birinin değerli olduğunu ortaya koymaktadır.